

Monumentnummer: 1207

Status: Gemeentelijk monument

Inschrijving register: 5 april 2022

Kadaster deel/nr: 309

Woonplaats		Gemeente		Provincie
Nieuwe Niedorp		Hollands Kroon		Noord-Holland
Straat	Nr.	Toev.	Postcode	Woonplaats
Dorpsstraat	73		1733 AE	Nieuwe Niedorp
Kadastrale gemeente		Sectie	Grondperceel	
NDP02		C	309	

Omschrijving gemeentelijk monument

Inleiding

Het transformatorhuis is in 1935 gebouwd naar ontwerp van architect Johannes (Han) Bernardus van Loghem (1881-1940) en bestaat uit een éénlaags volume met zadeldak. Het transformatorhuis heeft altijd de functie van nutsvoorziening gehad. Het pand dankt, net als alle andere transformatorhuisjes, zijn naam aan de binnen gelegen transformator die elektrische hoogspanning omzet in laagspanning. Het exterieur is ongewijzigd sinds de bouw.

Van Loghem was een Nederlands architect en studeerde in 1909 af in bouwkunde waarna hij zich als architect vestigde in Haarlem. De Kennemer Elektriciteit Maatschappij (KEM) was een van zijn belangrijkste opdrachtgevers. Voor de KEM en haar opvolger het Provinciaal Elektriciteitsbedrijf van Noord-Holland (PEN) ontwierp hij circa 80 transformatorhuisjes in Noord-Holland. De transformatorhuisjes hebben ieder een uniek ontwerp afgestemd op hun omgeving. Alle transformatorhuisjes van Van Loghem zijn uitgerust met twee decoratieve tegels van een hond op een vloer van om en om groen en blauw gekleurde vloertegels en een kraaiende haan voor een opkomende zon. Het is niet geheel duidelijk of deze een symbolische betekenis hebben. Wel zijn de tegels in de meeste gevallen zo geplaatst dat ze elkaar 'aankijken'. De tegels zijn vermoedelijk ontworpen door Lambertus Eugen Florian (Lambert) Bodart (1872-1935) en geleverd door de Porceleyne Fles uit Delft. Ook zijn er bronnen die vermelden dat de tegels zijn ontworpen door zijn vrouw, de kunstenares Bertha Neumeier.

In zijn beginperiode was Van Loghem nog niet stijlvast, maar zette hij zich vooral af tegen de 19e eeuwse neostijlen. Van Loghem koos voor modern en strak. Een deel van het werk uit zijn beginperiode is dan ook beïnvloed door architect H.P. Berlage, dit is terug te zien aan de transformatorhuisjes. Hij wordt nu vaak in verband gebracht met het Nieuwe Bouwen als een voorvechter van het functionalisme. Een belangrijk uitgangspunt voor hem is het idee dat de architect een kunstenaar is en zodoende de bouwtraditie van zijn tijd moet aanvoelen en er in mee dient te gaan.

Het transformatorhuis is gelegen in Nieuwe Niedorp, een dorp in het westen van West-Friesland. West-Friesland is een oud zeekleilandschap dat vanaf de IJzertijd vernatte waardoor veenontwikkeling tot stand kwam. Het gebied werd vanaf de vroege Middeleeuwen in ontginnen genomen. Vanuit bestaande veenrivieren werden in het veen parallelle sloten gegraven voor de ontwatering van het veen. Hierdoor droogde de bovenlaag van het veen op en werd de bodem geschikt voor bewoning, akkerbouw en veeteelt. De ontwatering van het veen leidde echter tot inklinking en vertering van het veen, waardoor de bodem sterk daalde. De nederzettingen in het veenweidegebied werden geplaatst op de hoogste plaatsen in het landschap zoals strandwallen en kreekruggen en kregen de vorm van langgerekte linten. Nieuwe Niedorp is een lintdorp gelegen op een kreekrug en is oost-west georiënteerd. Het lintdorp Nieuwe Niedorp is in de 13e eeuw tot ontwikkeling gekomen. Het oude lint wordt gevormd door het gebied Dorpsstraat/Schulpweg. Aan weerszijden van dit lint bevindt zich meest vrijstaande bebouwing in één, soms twee bouwlagen met een kap. Aan de zuidzijde van de Dorpsstraat staan de gebouwen vlak aan de weg, aan de noordzijde worden de gebouwen van de weg gescheiden door een brede berm met boombeplanting en een voorsloot. Het dorp kreeg in 1415 tezamen met het dorp Oude Niedorp stadsrechten en de stad kreeg de naam Stede Niedorp. Nieuwe Niedorp was tot 1970 een zelfstandige gemeente.

Beschrijving situatie en omgeving van het monument

Het transformatorhuis is gelegen aan de Dorpsstraat van Nieuwe Niedorp in het zuiden van de gemeente Hollands Kroon en is gesitueerd tussen de Dorpsstraat (in het noorden), het Hoefje (in het oosten), de N242 (in het zuiden) en de Terdiekerweg (in het westen). De Dorpsstraat met voorsloot vormt het centrale lint van het dorp en vormt in noordoostelijke richting de verbinding met het dorpslint van Winkel en in zuidwestelijke richting met het dorpslint van Oude Niedorp en behoort daarmee tot de oorspronkelijke stedenbouwkundige structuur van het gebied. Aan de noordzijde van de Dorpsstraat zijn vanaf de jaren '80 uitbreidingswijken ontstaan. Ter hoogte van nr. 73 is geen tweedelijns bebouwing aanwezig en is de relatie met het achtergelegen open landschap behouden gebleven. Wel wordt deze relatie enigszins belemmerd door de hoge begroeiing rondom en voornamelijk achter het pand.

Het gebied kenmerkt zich door kleinschalige lintbebouwing bestaande uit vrijstaande woonhuizen en winkels van maximaal twee bouwlagen met kap, enkele prominente gebouwen en enkele stolpboerderijen.

Het pand bevindt zich in het midden van een kleine rechthoekige kavel. Aan de voorzijde (noord) ligt een smalle groenstrook met daarin een pad van stoeptegels richting de toegangsdeur. De groenstrook wordt van het voorliggende trottoir gescheiden door een laag houten hek. Aan de linkerzijde (oost) en achterzijde (zuid) staat een ijzeren hekwerk met betonnen palen. Aan de rechterzijde (west) staat een beukenhaag.

Het transformatorhuis in zijn omgeving gelegen tussen de lintbebouwing met aan de voorzijde de voorsloot.

Beschrijving van het exterieur

Het pand is gebouwd op een rechthoekig bouwvlak en bestaat uit één bouwlaag met zadeldak met de noklijn haaks op de straat... Het dak is bedekt met natuurrode OVH dakpan. Het brede overstek van het dak is bekleed met houten delen. De houten consoles van het overstek zijn gedeeltelijk in het metselwerk van de kopgevels opgenomen. De gevels zijn opgetrokken in schoonmetselwerk in een bruine baksteen gemetseld in Noors verband (een vorm van kettingverband).

Voorgevel (noord)

In het midden van de voorgevel zit een stalen deur die is gevat in een stalen kozijn en toegang geeft tot het transformatorhuis. Boven de deur zit een betonlatei met daarboven een paneel. Links van de deur is een decoratieve tegel aangebracht met daarop afgebeeld een kraaiende haan voor een opkomende zon. Rechts van de deur is een decoratieve tegel aangebracht met daarop afgebeeld een hond op een vloer van om en om groen en blauwe gekleurde vloertegels. De tegels zijn zo geplaatst dat de haan en de hond elkaar 'aankijken'. Ter hoogte van de gootlijn bevindt zich in het metselwerk een kleine verspringing als introductie van de topgevel. Boven de deur zitten twee smalle raamstroken die van elkaar gescheiden worden door een kolom bestaande uit koppen en ingevuld zijn met glazen bouwstenen. De stroken hebben aan de onderzijde een raamdorpel en aan de bovenzijde een rollaag. Boven de rollaag van de twee lichtstroken begint een verbijzondering van diagonaal geplaatst metselwerk. Langs de schuine muurrand zijn meerdere lagen schuin geplaatste strekken aangebracht.

Voorgevel en detailfoto's van de decoratieve tegels.

Linkerzijgevel (oost)

De linkerzijgevel is gesloten uitgevoerd. In de nok staat een schoorsteen die is opgetrokken uit een bruine steen in halfsteensverband en wordt afgesloten door een plaat.

Linkerzijgevel

Achtergevel (zuid)

In de achtergevel bevinden zich op plinthoogte twee dichtgezette ventilatieroosters met aan de bovenzijde een rollaag. In de topgevel bevinden zich twee smalle lichtstroken die van elkaar gescheiden worden door een kolom bestaande uit koppen en ingevuld zijn met glazen bouwstenen. De stroken hebben aan de onderzijde een raamdorpel en aan de bovenzijde een rollaag. Boven de rollaag van de twee lichtstroken begint een verbijzondering van diagonaal geplaatst metselwerk. Langs de schuine muurrand zijn meerdere lagen schuin geplaatste strekken angebracht.

Achtergevel

Rechterzijgevel (west)

In de rechterzijgevel bevindt zich een stalen deur gevat in een stalen kozijn. Rechts van de deur zit vlak boven de plint een ventilatierooster. In de nok staat een schoorsteen die is opgetrokken uit een bruine steen in halfsteensverband en wordt afgesloten door een plaat.

Rechterzijgevel

Beschrijving van het interieur

Het interieur is niet bezichtigd.

Waardering

1. Cultuurhistorische waarden

Het transformatorhuisje is van cultuurhistorische waarde als onderdeel van de geschiedenis van de elektriciteitsvoorziening. Daarnaast geeft het uitdrukking aan een periode uit het verleden waarin architectonische aandacht was voor de bouw van nutsgebouwen. Tevens is het transformatorhuis van cultuurhistorische waarde als onderdeel van de overgang van de vroegere transformatorzuilen naar transformatorhuizen als stevig bakstenen gebouw met zware stalen deur ter wille van de veiligheid en de werkomstandigheden. De transformatorhuizen zijn veelal ontworpen door bekende architecten en weerspiegelen de bouwstijl van de tijd waarin ze gerealiseerd zijn.

2. Stedenbouwkundige waarden

Het transformatorhuis heeft situationele waarden als onderdeel van de historische en kleinschalige lintbebouwing aan de Dorpsstraat en het historische wegen- en slotenpatroon van Nieuwe Niedorp. Daarnaast is het gebied rond de kruising Dorpsstraat – Oosterweg van belang vanwege de clustering van nog gave, historische bebouwing rond de schutsluis in de voorsloot, het profiel van de weg en de onderlinge samenhang.

3. Architectuurhistorische waarden

Het transformatorhuis is van architectuurhistorisch belang als voorbeeld van een gaaf bewaard voorbeeld van een onder architectuur in zakelijk expressionistische stijl uitgevoerd transformatorhuis met invloeden van de architectuur van H.P. Berlage te herkennen aan de eenvoudige hoofdvorm, de markante kap en de bescheiden metselwerkaccenten. Tevens heeft het pand waarde als karakteristiek onderdeel van het oeuvre van de architect J.B. van Loghem dat wordt gekenmerkt door het functionalisme. Het pand is een functioneel ontworpen gebouw met aandacht voor detaillering. Van waarde zijn ook de twee decoratieve tegels van een hond en een haan die gelden als handtekening van Van Loghem. Tevens heeft het transformatorhuis ensemblewaarde in relatie tot de in de gemeente Hollands Kroon in dezelfde stijl ontworpen transformatorhuizen zoals die aan het Verlaat 1A in Oude Niedorp en in relatie tot de circa 80 door Van Loghem ontworpen transformatorhuizen in Noord-Holland. De transformatorhuizen hebben ieder een uniek ontwerp afgestemd op hun omgeving.

Het transformatorhuis is nog in gebruik en herbergt transformatoren die hoogspanning om zetten in laagspanning en draagt daarmee bij aan de karakteristiek van het gebouw.

4. Gaafheid en herkenbaarheid

Het transformatorhuis is gaaf in hoofdvorm, gevelindeling, materiaalgebruik en detaillering. Het pand is hiermee herkenbaar gebleven als transformatorhuis en bovendien nog als zodanig in gebruik. De functie blijkt uit het functioneel ontworpen pand zoals dat in het begin van de 20ste eeuw gebruikelijk was. Andere elementen zoals de gesloten gevels, de stalen deuren en de waarschuwingsbordjes verwijzen eveneens naar de functie van het gebouw.

5. Zeldzaamheid

Vanwege de cultuurhistorische en architectuurhistorische waarden in relatie tot de functionele waarde is sprake van zeldzaamheid op regionaal niveau. Het transformatorhuis is nog altijd als zodanig in gebruik en dat is uniek, mede omdat vanaf de jaren '70 de hoogte van transformatorhuizen werd beperkt onder de toenemende aandacht voor visuele vervuiling en vanaf toen voornamelijk gebruik werd gemaakt van geprefabriceerde betonnen omkastingen.

Bronnen

- BügelHajema adviseurs, *Bestemmingsplan Nieuwe Niedorp, Winkel en Lutjewinkel*, 2013
- Het Nieuwe Instituut,
<https://zoeken.hetnieuweinstituut.nl/nl/archieven/details/LOGH/keywords/han+van+loghem>
- Provincie Noord-Holland, 'West-Friesland-west', *Leidraad Landschap & Cultuurhistorie*, 2018
- Vrienden Nederlands Tegelmuseum,
http://vriendennederlandstegelmuseum.nl/insitu/ele_01/Electriciteitshuisjes_11_2009.htm
- Vries, G. de, *De architect A.T. van Wijngaarden 1819-1900*, Amersfoort, 2019
- Wit, A., *Historie van de Niedorpen en Winkel*, Wieringerwaard, 2009

Afbeeldingen: MOOI Noord-Holland

Colofon

opdrachtgever: gemeente Hollands Kroon
datum onderzoek: 10 december 2021
datum beschrijving: 10 februari 2022
opgesteld door: MOOI Noord-Holland, Renee Stroomer MA

Tot het hierboven omschreven monument behoort al hetgeen door bestemming of anderszins rechtens onroerend is.